
SCHRÖDER SONRASI ALMAN SOSYAL DEMOKRASİSİ VE YENİ PROGRAM HAZIRLIKLARI

İbrahim SARITAŞ *

GİRİŞ

Gerhard Schröder dönemi hem Alman sosyal demokrasisi hem de evrensel sosyal demokrasi açısından hızlı ve bir o kadar da tartışmalı geçmiştir. Politik araçları, Keynesyen iktisat modeli ve refah devleti olan geleneksel sosyal demokrasi, küreselleşmeyle birlikte bu araçlarının işlevsiz kalması sonucu mevcut statükosunu koruyamamak gibi bir sorunla karşı karşıya kalmıştır. Nihayetinde de bir kimlik ve felsefe bunalımı içerisinde bocalayan sosyal demokrasi bu küresel "risk toplumu"nda Üçüncü Yol" ya da "Yeni Merkez" adı altında yeni bir siyaset arayışıyla kendisini toparlamaya çalışmıştır. Almanya'da Schröder ve İngiltere'de Tony Blair'in iktidar dönemleri aslında böyle bir siyasî "arayış" olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışma, "Üçüncü Yol" adındaki yeni İngiliz sosyal demokrasi modelini bir tarafa bırakarak, Alman sosyal demokrasisinin küreselleşme sürecindeki "Yeni Merkez"¹ siyasetinin Schröder sonrası seyrini ir-

* Araştırma Görevlisi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

¹ Yeni Merkez kavramı Almanca'da "Neue Mitte" olarak kullanılmaktadır. Bu kavramı Türkçe'ye "Yeni Orta" olarak çevirenler olmakla birlikte, Alman sosyal demokrasisinin önemli teorisyenlerinden biri olan Bodo Hombach'ın "Die Politik der Neuen Mitte" adlı eserinde "Neue Mitte" kavramı, İngilizce'ye "New Centre" olarak çevrilmiştir. Hombach'dan esinlenerek bu makalede özellikle "Merkez" kavramı tercih edilmiştir.

delemeyi hedeflemektedir. Çünkü "Yeni Merkez" siyasetinin İngiltere'de olduğu kadar başarılı² bir toplumsal mutabakat sağladığı söylenemez. "Yeni Merkez" siyaseti seçmenler ve diğer toplumsal kesimlerce çok sık karşılanmamış ve sosyal demokrat parti içindeki siyasetçilerin sağlamayan bu mutabakatın yol açtığı baskı altında, hem teoride hem de uygulamada, bu yeni siyaseti sürdürmede bir belirsizlik yaşamalarına yol açmıştır. Ancak Alman sosyal demokrasinin bu belirsiz durumu Schröder'in başkanlığı sonrasında, 2007 yılındaki yeni programla giderilmeye çalışılmaktadır. Bu eksenle hazırlanan yeni program, aslında sosyal demokrasinin küreselleşmeye karşı ortaya koymuş olduğu ilk karşı cevap³ niteliğinde olacaktır. Bu açıdan da özellikle incelenmeye değerdir.

Bu çalışmada, ilk olarak, Yeni Merkez siyasetinin getirdiği yenilikler anlatılmaya çalışılacak, ardından bu yeni siyaset anlayışının Almanya'da neden başarısız olduğu incelenecek ve son olarak SPD'nin 2007 yılının sonunda ilan edeceği bir küresel manifesto niteliğindeki yeni program ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

SOSYAL DEMOKRASİ'NİN "ÜÇÜNCÜ YOL"DAKİ ALMANYA SERÜVENİ

19. yüzyılın sonlarında işçi sınıfının partisi⁴ olarak doğan Alman Sosyal Demokrat Parti, sosyalist fikirlerden demokratik ilkelere doğru zamanla

² İngiltere'de Üçüncü Yol İngiliz siyaset tarihinde bir başarı göstererek üç kez iktidara gelmiştir. Ancak her ne kadar bir başarı söz konusu olsa da Tony Blair'in 2007 yılından itibaren parti başkanlığından ayrılacağını açıklaması, İngiltere'de Üçüncü Yol siyasetinin gelecek dönemlerde devam edip etmeyeceği yönünde bir şüpheyi de şimdiden doğurmaktadır. Blair'in 2006 yılında yerel seçimlerde aldığı başarısız sonuçlar da düşünüldüğünde, Yeni Merkez siyasetinin başına gelenlerin, İngiliz Üçüncü Yol politikasının başına da gelebilme ihtimalinin bulunduğu söylenebilir.

³ Elbette ki, Yeni Merkez siyaseti küreselleşme karşısında alternatif bir projedir, ancak bu yeni siyaset anlayışı Almanya'da herhangi bir temel programda yer almamıştır. 2004 yılından beri yeni bir program hazırlama girişimleri olmuş, ancak partide sıkça yaşanan ani lider değişiklikleri ve bunların neticesinde başlayan sistem değişiklikleri buna engel olmuştur.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Tanıl BORA: *Almanya'da Sosyal Demokrasinin Doğuşu, 1848-1913*, İstanbul: SODEV, Ekim 2004; Dick GEARY: "The German Labour Movement", *European Studies Review*, 6 (1976), ss. 297-330, Thomas MEYER: *Demokratik Sosyalizm/Sosyal Demokrasi*, Çev. Yonca Özkaya, Yorum Matbaası, 1991; Robert HOFFMANN: *Geschichte Der Deutschen Parteien, von der Kaiserzeit bis zur Gegenwart*, München: Clausen&Bosse, Leck, 1993; Geoff HODGSON: *Sosyalizm ve Parlamenter Demokrasi*, Ankara: İletişim Yayınları, 1985, ss. 7-80; Joseph A. SCHUMPETER: *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi*, Varlık Yayınları, Çev. Rasin Tınaz, 1971, s. 139-144.

evrilmiş⁵ ve 20. yüzyılın başlarından itibaren (1959 Bad Godesberg'le nihai olarak), piyasa ekonomisinin varlığını kabul ederek, demokratik siyaset içerisinde piyasa ekonomisinin doğurduğu iddia edilen adaletsizlikleri önlemek maksadıyla sosyal politikaları uygulamaya çalışmıştır. Bu uzun süreli evrede; işçi hakları ekseninde bir özgürlük anlayışı, güçlü eşitlik vurgusu içeren dağıtımcı adalet fikri ve sınıfsal bir dayanışma vurgusu sosyal demokrasinin politik araçlarını kullanarak ulaşmaya çalıştığı temel siyasî ilkelere olmuştur.

1980'li yıllarla birlikte başlayan küresel süreç, bu üç ilkenin geleneksel sosyal demokrat politikalarla⁶ savunulmasını güç hale getirmiş ve bu ilkelere yeni politikalar eşliğinde güncellenmesi şart olmuştur. Çünkü küresel piyasa ortamında ulus devletlerin vergi gelirleri düşmüş ve yüksek kamu borçlarıyla karşı karşıya kalmış olan sosyal demokrasi, nihayetinde devletle olan yoğun ilişkisine geçici bir nokta koyarak, nihayetinde Üçüncü Yol ve Yeni Merkez gibi yeni yollar bulmaya çalışmıştır.⁷

Tony Blair yönetiminde "Üçüncü Yol" adı altında ortaya atılan bu yeni sosyal demokrat siyaset anlayışı⁸, sınırlı, sosyal harcamalarından arınmış, bireysel inisiyatifte önem veren, sınırsız eşitlikten ziyade fırsat eşitliğini önceleyen, devlet ile piyasa ekonomisini haklar ve yetkiler bağlamında yeniden düzenlemeye tâbi tutan, girişimciliği destekleyen ve işçi sınıfından ziyade tüm halkın tercihlerine cevap verebilecek politikalar üreten yeni bir sosyal demokrasi öngörmüştür.⁹

Schröder de bu siyasetin Yeni Merkez adı altında Almanya'daki uygulayıcısı olmuş ve sosyal demokrasiyi düştüğü bu ağır kimlik bunalımından kurtarmak amacıyla çareyi onu Üçüncü Yol'un savunduğu, ancak liberal politikaları da oldukça andıran¹⁰ bu ilkelere yaklaştırmakta

⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Haluk ÖZDALGA: *Sosyal Demokrasinin Kuruluşu*, Ankara: İmge, 2001, ss.47-94; Sadun EMREALP: *Sosyal Demokrasiden Sosyal Demokrasi'ye*, İstanbul: Afa Yayınları, 1991, s.64-65.

⁶ Solun iktisat politikalarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: Asar LINDBECK: *Piyasa Ekonomisi ve Demokrasi*, Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 1985.

⁷ Andrew GAMBLE and Tony WRIGHT, *The New Social Democracy*, Malden: The Political Quarterly Publishing, 1999, s.4.

⁸ Colin LEYS: "The British Labour Party after 1989: Continuity and transformation", *Looking Left, European socialism after the Cold War*, Ed. Donald Sassoon, London-New York: Gramsci Foundation, 1997, pp.17-44.

⁹ Anthony GIDDENS: *Üçüncü Yol, Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, Çev. Mehmet Özay, İstanbul: Birey Yay., 2000, 77; Andrew HEYWOOD: *Siyaset*, Çev. B.B. Özipek, B. Şahin vd., Ankara: Liberte, 2005, s. 82-83.

¹⁰ Christian WATRIN: "Avrupa'nın Yeni Üçüncü Yol'u", Çev. Atilla Yayla, *Liberal Düşünce*, Sayı 15, Yaz 1999, s. 34; Alan ZUEGE: "Üçüncü Yol'un Chimera'sı", *Üçüncü Yol Arayışları ve Türkiye: Siyaset Küreselleşiyor mu?*, Ed. Murat Cemal Yalçın, İstanbul: Aydoğan Matbaacılık, Ka-

bulmuştur.¹¹ Peki "Yeni Merkez" siyasetini geleneksel teoriden ayıran noktalar nedir?

Yeni siyaset anlayışı sosyal adalet, özgürlük, fırsat eşitliği ve dayanışma gibi sosyal demokrasinin evrensel değerlerinin günün koşullarına uyarlanmaları gerektiğine inanmaktadır.¹² Örneğin Schröder'in bu yeni siyasetteki eşitlik anlayışı geleneksel sosyal demokrasiden büyük ölçüde farklılık arz etmektedir. "Varış" noktasında değil "çıkış" noktasında eşitlik yanlısı olduğunu söyleyen Schröder'e göre, "herkese eşit şans verilmelidir, ancak, bu şans kullanmada insanların gösterdiği beceri farkı, insanları eşit olmayan konumlara getirebilir ve bu da doğal bir durum olarak karşılanmalıdır."¹³

Yeni anlayışa göre devlet, özgür girişimi desteklemeli, fakat işsizler için kendisinin bir seçenek olmadığı modern bir iktisadî çerçeve oluşturmalıdır. Yani "devlet kürekçi değil, dümenci olmalıdır."¹⁴ Yeni Merkez politikasında bir hükümetin rolü, kilit konularda, örneğin meslekî eğitim, teknoloji, altyapı gibi alanlarda aktif olarak çalışmak, küçük işletmelere yardım yaparak ekonomiyi ve insanları değişikliklere hazırlamaktır.¹⁵ Aktif devlet, kendisini reform hareketlerine yönlendirmeli, topluma yaratıcılığı aşılacak şekilde insanların yeteneklerine odaklanmalıdır.¹⁶ Ayrıca Yeni Merkez, yüksek oranlı vergilemenin mutlaka sosyal adalet anlamına gelmediğini düşündüğünden, geleneksel sosyal demokrasiden farklı olarak, yeni bir vergi reformu öngörmektedir. Buna göre yüksek vergileme, sosyal hedeflere giden yolda engel bile oluşturabilmektedir

sım 2000, s. 81; James PETRAS: "The Third Way : Myth and Reality", *An Independent Socialist Magazine*, LI, 10, March 2000, 19-35; Coskun Can AKTAN: "Eski Sol'un Çöküşü ve Yeni Sol Yutturmacası", *Yeni Türkiye*, 50, Mart-Nisan 1998, s. 259.

¹¹ İbrahim SARITAŞ: "Alman Sosyal Demokrasisi ve Yeni Merkez", *Liberal Düşünce*, Kış 2004, s. 233.

¹² Bodo HOMBACH: *Aufbruch die Politik der Neuen Mitte*, München: Econ Verlag, 1998, s. 3.

¹³ Aydın CINGİ ve Yurdakul FİNCANCIOĞLU: *Sosyal Demokraside Arayışlar*, "3.Yol" Nereye?, İstanbul: SODEV, Kasım 2000, s. 46.

¹⁴ Michael EHRKE: "Globalisierung und Gerechtigkeit Materialien zur Modernisierung sozialer Demokratie, Der Dritte Weg und die europäische Sozialdemokratie, Ein politisches Program für die Informationsgesellschaft?", *www.fes.de*, erişim: 15.04.2004; Ralf KRAEMER: "Abkehr vom Reformismus, Vom Berliner Program zur neuen Sozialdemokratie" *Der Lange Abschied vom Sozialismus, Eine Jahrhundertbilanz der SPD*, Arno Klönne Eckart Spoo und Rainer Butenschön (ed.), München: VSA Verlag, 1999, s. 152.

¹⁵ Anthony GIDDENS: *Üçüncü Yol, Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, Çev.Mehmet Özay, İstanbul: Birey Yay., 2000, s. 77.

¹⁶ Bodo HOMBACH: a.g.e., s.63.

ve bundan dolayı vergi oranlarında büyük bir indirime dahi gidilmelidir.¹⁷

Almanya'nın Üçüncü Yol'daki temel metinlerinden biri ve en önemlisi "Gündem 2010" (Agenda 2010)'dur. Gündem 2010, yeni sosyal demokrat politika ışığında, işsizlik finansmanlarının ve sağlık harcamalarının kısılması, emeklilik yaşının yükseltilmesi ve vergi oranlarında indirime gidilmesi gibi önlemlerin dışında, küçük işletmelerin kendi ayakları üzerinde durabilecekleri şekilde devletin görevini insanın yaratıcı gücünü ön plana çıkaracak eğitim ve teşvik önlemleriyle sınırlamış ve dolayısıyla devletin müdahaleci yapısından sıyrılmış bir siyasî platform oluşturma çabasıdır.¹⁸

Yeni Merkez siyaseti ortaya koyduğu reformlar dolayısıyla sadece ideolojik bir dönüşüm olarak değil, ayrıca son elli yıla damgasını vurmuş olan hantal toplumsal kurumlara karşı da yeni bir toplumsal proje olarak okunmalıdır. Aslında, bu anlamıyla yeni siyaset anlayışı, 1929 yılından itibaren ülkede güçlenen ve kök salan geniş sosyal devlet mekanizmasını da kapsayan ve dolayısıyla ülkedeki tüm çalışanları ilgilendirecek reformlar öngören bir toplumsal projedir. Toplumsal bir proje olarak da geniş kesimlerden destek görme şartı aranmaktadır.

Schröder hükümetinin iktidara geldikten sonra reformların ilanıyla birlikte yapmaya çalıştığı da aslında tam olarak budur. Ancak tüm bu çabalara rağmen, Almanya'da Üçüncü Yol siyasetinin uzun vadeli bir başarısından bahsetmek oldukça güçtür.¹⁹ Parti, Schröder başkanlıktan ayrıldıktan sonra bir müddet *Yeni Merkez*'i savunmuş olsa da sendikalar, sivil toplum kuruluşları ve seçmenler tarafından *Yeni Merkez*'e karşı bir protesto hareketi başlamıştır.²⁰ Bu hareket eyalet düzeyinde seçim yenilgilerini beraberinde getirmiş ve *Yeni Merkez* siyaseti parti içinde de sorgulanır hale gelmiştir. Peki, neden *Yeni Merkez* uzun vadeli bir proje izlenimi vermemiştir/verememektedir?

¹⁷ Aydın CINGİ vd.: a.g.e., s.29.

¹⁸ Pamela Camerra ROWE: "Agenda 2010, Redefining German Social Democracy", *German Politics and Society*, Issue 70, Vol: 22, No: 1, Spring 2004, p.1.

¹⁹ İbrahim SARITAŞ: "Marksizmden Piyasa Ekonomisine Uzun Bir Yol Hikâyesi: Üçüncü Yoldaki Sosyal Demokrasinin Almanya Serüveni", *Siyaset ve Toplum*, Yaz 2005, Sayı 3, ss. 86-96.

²⁰ "Aktion gegen Agenda 2010", WDR, www.wdr.de/themen/politik/deutschland/, 24 Mayıs 2003; "SPD sucht nach Weg aus der Krise- Müntefering schließt Kurswechsel", www.spiegel.de erişim: 21 Haziran 2004; "IG-Metall: Mehr Lohn als Ausgleich für Agenda 2010" *Die Welt*, 28 August 2003, www.welt.de/data/2003/05/12/91707.html; "SPD und DGB für Reform der Reforms", *Süddeutsche Zeitung*, <http://www.sueddeutsche.de>, erişim: 15 Februar 2004,

Aslında bu sorunun birçok yanıtı olabilir: Temel olarak İngiltere’de gerçekleştirilen böyle bir reform projesi Almanya’da 1959 Bad Godesberg Programı’yla çoktan sağlanmışır.²¹ SPD daha bu programla partinin piyasa ekonomisiyle barışık olduğunu ilan etmiş ve devletçiliği reddederek piyasalarda rekabeti mümkün olduğu kadar sağlamanın gereğini vurgulamıştır. Bu yönüyle Yeni Merkez Almanya için çok önceden gerçekleştirilen bir reformun tekrarından başka bir şey değildir. Öte yandan “Yeni Merkez” siyaseti kamu harcamalarını kısarken sosyal devletin devasa yükünü bireylere, ya da daha doğrusu “seçmenlere” yüklemiştir. Bu doğru olmakla birlikte, seçimlerde de görüldüğü üzere ağır siyasî riskleri ve sonuçları olabilen bir proje olmuştur. Eyaletlerde ardı ardına alınan kötü sonuçlar, Schröder’in Almanya’da ciddi reformların yapılabilmesi için toplum desteğinin yenilenmesi gerektiğini ifade ederek erken seçim kararı almasına neden olmuştur.²² Nihayetinde “Yeni Merkez”e karşı siyasî anlamdaki bu hoşnutsuzluk, sosyal demokrat partideki yöneticilerin *Yeni Merkez* yanlısı demeçlerini de seçimler yaklaştıkça zorunlu olarak değiştirmelerine ve onun aksi görüşleri de dillendirmelerine yol açmıştır.

“BÜYÜK KOALİSYON” DÖNEMİNDE SOSYAL DEMOKRASİ

Sosyal demokratların eyaletlerde aldıkları ağır yenilgiler üzerine Schröder, 2005 yılında erken seçim ilanının dışında, partinin liderliğinden ayrılma kararı almıştır. Seçimde SPD anketlerde gösterildiği kadar düşük oy almış olmasa da, iktidara geldiği döneme nazaran oy oranında bir düşüş yaşamış ve erken seçim öncesindeki siyasî statükosunu koruyamamıştır. SPD ve Yeşiller Partisi’nden oluşan Kırmızı-Yeşil koalisyonun seçim neticesinde artık mümkün olmadığının görülmesi üzerine yeni siyasî yollar aranmaya başlanmıştır. Bu süreçte çetin hükümet pazarlıkları gerçekleşmiş ve bu pazarlıklar sonucunda Almanya’da federal düzeyde yıllardan sonra ikinci kez CDU/CSU ve SPD’nin birarada olduğu bir “Büyük Koalisyon” oluşturulmuştur.²³

Büyük Koalisyon Alman siyasetinde yeni bir döneme işaret etmektedir. Öncelikli olarak, Büyük Koalisyon’un kurulması, bir anlamda bu koalisyonun ortaklarının kendi geleneksel ideolojilerini yeniden keşfetmelerine yol açmıştır. “Büyük Koalisyon”la birlikte *Yeni Merkez*’in uygulanabilirliği ihtimali, söylem düzeyinde var olsa da, reel siyaset aç-

²¹ İbrahim SARITAŞ: *Sosyal Demokrasi*, Ankara: Orion Yayınları, 2006, s. 100.

²² Selami İNCE: “Almanya Seçimleri: Neo-Liberalizm Kaybetti”, *Birikim*, Ekim 2005 Sayı 198, 14.

²³ M. Murat ERDOĞAN: “Almanya’da Seçimler, ‘Büyük Koalisyon’ ve Türkiye Politikaları”, *Demokrasi Platformu*, Güz 2005, S: 4, s. 155.

sından çok mümkün gözükmemektedir. Daha açık bir ifadeyle, koalisyon içerisinde yaşanan tartışmalar ve özellikle SPD'nin muhafazakâr ortağı karşısında Yeni Merkez politikasını bir tarafa bırakarak, geleneksel sosyal demokrat politikalarına tekrar sıkı sıkıya sarılmasına yol açmıştır. Bu tartışmalar kendisini özellikle sağlık reformu ve emeklilik yaşı meselesinde çok net bir şekilde ortaya koymuştur. Zengin vergisinin ardından, koalisyon metninde yer alan gelir vergisi oranlarında artış yapılması meselesi de bunun bir kanıtıdır.²⁴

Schröder sonrası SPD yöneticilerinin geleneksel ilkeler ışığındaki bu "muhafazakâr" tavrı, ilan edilen bildirilerde de açıkça kendisini hissettirmektedir. Örneğin 2006 yılında hazırlanan "*Almanya'nın Geleceğini Teminat Altına Alıyoruz*" (*Wir sichern Deutschlands Zukunft*) adlı bildiri incelendiğinde küreselleşmenin yaratmış olduğu olumsuzluklar dolayısıyla ulusal alanda doğru düzgün bir siyaset izlenememesinden şikâyet edilmektedir. Bildiri, hem "piyasa radikalizmini" hem de sosyal devletin yapısal muhafazakârlığını reddetmektedir. 21. yüzyılın sosyal devletinin birçok farklı alanla ilgilenmesi ve sosyal devletin eskisinden daha fazla insanların yeteneklerine yatırım yapması gerektiğinden bahsedilirken, bunun dışında, sosyal devletin gerekli olduğu alanlarda koruma yoluna da gitmesi önemle vurgulanmaktadır.²⁵ Aynı şekilde, yine 2006 yılında, "*Sosyal bir Avrupa için - Sosyal Dumping'e Hayır*" adlı Avrupa'da sosyal devlet uygulamalarında bir kısıntıya gidilmesine karşı bir bildiri oluşturulmuştur. Bu metin, tüm Avrupa Birliği genelindeki ülkelerde emek gücünün serbest piyasaya girişini kolaylaştıracak ve aynı zamanda da çalışanların sosyal standartlarını ve haklarını koruyacak bir düzen çağrısında bulunmaktadır.²⁶ Ancak bu bildiriler yapıları itibarıyla, sosyal devlet harcamalarının bütçede meydana getirdiği tahribata vurgu yapan *Yeni Merkez'e* aykırıdır. Çünkü bu bildirilerin çoğu kapsamlı ve büyük bir sosyal devlet özlemini yeniden dile getirmektedir.

Schröder sonrası partinin liderlerinden biri olan Mathias Platzeck de, hem partinin hem de koalisyonun öncelikli hedefini Almanya'daki doğum oranlarındaki düşüşe bir çare bulmak olarak belirlemiştir. Bu amaçla hazırlanmış olan bildiride de çocuklu ailelere para yardımı ve vergi indirimi gibi destekleyici tedbirler sunulmuştur.²⁷ Schröder sonrası parti başkanlığına ge-

²⁴ Buna göre 2007 yılında gelir vergisi oranı % 19'a yükseltilecektir, Bkz: SARITAŞ: *Sosyal Demokrasi*, s. 165.

²⁵ SPD Parteivorstand: "Wir sichern Deutschlands Zukunft", www.spd.de, erişim: 24 Ocak 2006.

²⁶ SPD Praesidium, "Für ein soziales Europa-gegen Sozialdumping", www.spd.de, erişim: 23 Ocak 2006.

²⁷ SPD Parteivorstand: "Wir sichern Deutschlands Zukunft", www.spd.de, 20 Mart 2006.

len bir diğer kişi Franz Müntefering'in "Büyük Koalisyon"daki bakanlığı esnasında hazırlanan emeklilik projeleri ise, 2006 yılının başında parti programından sonra en fazla konuşulan meselelerden biri olmuştur. Müntefering emeklilik yaşının yukarı çekilmesi gerektiğini savunmuş²⁸ ve böylece emekli insanlardan daha fazla faydalanabilmesini ve onların ekonomiye bir şekilde daha fazla katkı sağlayabilmelerini hedeflemiştir.²⁹ Müntefering'in bu doğrultuda başlattığı projede (*Initiative 50 Plus*) 50 yaş üzeri işçi çalışanlara vergi indiriminden başlayan, düşük ücretli çalışan 50 yaş üstü işçilere devletten maddî destek sağlanmasına kadar birçok yeni (bir o kadar da geleneksel) uygulama gözlemlenmektedir. Bu projeye Müntefering, hem yaşlı işçileri tekrar iş piyasasına yeniden kazandırmayı hem de düşük ücretlerle çalışan 50 yaş üstü işçilere sosyal devletten maddî katkı sağlamayı hedeflemektedir.³⁰ Müntefering, bildiride "Büyük Koalisyon" dönemi esnasında "sosyal" olarak kalacaklarını ve sosyal devletin garantörü olacaklarını belirtmiştir.³¹ Bu tarz açıklamalar ve uygulamalar da, *Yeni Merkez*'le ve onun sosyal-liberal reform projesiyle çelişmektedir. Partinin hâlihazırdaki lideri Kurt Beck de, partinin başına geçer geçmez, sosyal devletin yeniden güçlendirilmesi gerekliliğinden bahsetmiş ve vergi oranlarının yükseltilmesinin kaçınılmazlığını vurgulamıştır.³² Ayrıca Beck, Müntefering ve Platzeck'e nazaran "Yeni Merkez" siyasetine daha da az atıfta bulunmaya başlamıştır. Bu kopuş partinin 2007 programında da kendisinin aynen göstermiştir.

"KÜRESEL BİR MANİFESTO" OLARAK 2007 PARTİ PROGRAMI VE YENİ MERKEZ'DEN KOPUŞ

Alman sosyal demokrasisi Kurt Beck'in liderliğinde 2007 yılında yeni bir program kabul etmeye hazırlanmaktadır. Yeni program, sadece Almanya açısından değil, evrensel anlamda hem sosyal demokrasinin hem de sosyal devletin, "Üçüncü Yol"un dışında, küreselleşme karşısındaki ilk "programatik" açılımı olacaktır. Her ne kadar 1989 Berlin Programı 1990'lı yılların sonuna doğru yaşanan gelişmelere kısmen cevap verebilmek için revize edilmiş olsa da, bu küreselleşmenin hızlı ve yoğun etkisinin karşısında yeterli olamamıştır. Aynı şekilde, tabii ki Yeni Mer-

²⁸ "Rente mit 67-Verhaertete Fronten zwischen SPD und DGB", *www.spiegel.de*, 31 Ocak 2006, erişim: 15 Şubat 2006.

²⁹ "Platzeck: SPD für Schlichtung im Tarifkonflikt des öffentlichen Dienstes", *Der Spiegel*, 13 Mart 2006.

³⁰ "Müntefering will aeltere Arbeitnehmer fördern", *www.spiegel.de*, 04 Mart 2006, erişim: 10 Nisan 2006.

³¹ Franz MÜNTEFERING: "Wir bestimmen Richtung und Tempo", *Der Spiegel*, 14 Mart 2006.

³² "Beck Hält Höhere Steuern für Unausweichlich", *Der Spiegel*, 14 Haziran 2006.

kez siyaseti küreselleşme karşısında sosyal demokrasinin alternatif bir cevabı olmuştur, ancak ortaya konulan "Yeni Merkez" politikasının ilkeleri herhangi bir "temel program"ın içerisinde yer alamamıştır. Diğer bir ifadeyle Yeni Merkez siyaseti, daha ziyade bildiri metinleriyle oluşturulmuş ve parti programına koyma girişimleri 2007 yılına kadar gerçekleştirilmemiştir. Ancak 2007 yılına geldiğimizde, Yeni Merkez'e karşı yukarıda bahsedilen eleştiriler, 2005 yılında yapılan erken seçim ve ardından partinin muhafazakâr bir ortakla koalisyon kurması, partinin bu politikayı çok cesur bir şekilde devam ettirmesini engellemiştir. Bu program, bu açıdan, hem "Yeni Merkez" politikasının kaygılarını içeren, hem de aslında "Yeni Merkez"e yönelik eleştirileri dikkate alarak geleneksel politikalara sahip çıkıldığını göstermeye çalışan bir girişim olarak okunabilecek bir içeriğe sahiptir. Bu anlamıyla Alman sosyal demokrasisinin küreselleşmeye program düzeyindeki ilk cevabıdır.

Peki, neden SPD bu küresel süreçte yeni bir program ihtiyacı duymuştur? Aslında bunun yanıtı oldukça basittir. Küreselleşmenin hangi alanları etkilediği incelenecek olursa, neden böyle bir girişimin zarurî olduğu görülebilir: İktisadi, ekolojik, sosyal ve siyasal birçok olumlu ve olumsuz değişimi içeren küreselleşme oldukça karmaşık bir süreçtir. Küreselleşme, aslında homojenleşme kadar heterojenleşme, evrenselleşme kadar yerelleşme, modernleşme kadar gelenekselleşme, benlik kadar farklılığın da gündeme geldiği, bu oluşumların karşılığının değil, aksine eş-zamanlılığının ve birbirleriyle çelişkili beraberliğinin yaşandığı bir süreçtir.³³ Ayrıca, küreselleşme iktisadî anlamda refahı arttırmak, insan haklarını, demokratik değerleri dünyaya yaymak gibi birçok olumlu sonuca yol açarken, devlet egemenliğini sorunsallaştıran, hem ulusal topluluk kavramını, hem de ulus devlet birliğini çözen, devlet egemenliği ile ekonomik, siyasal ve kültürel yaşam arasında ciddi boşluklar ve çelişkiler yaratan bir süreç olarak da ortaya çıkmıştır.³⁴ Devlet egemenliğinin sorunsallaşması karşılıklı bağımlılıkların artmasıyla daha açık bir hâle gelmiştir. Devlet, yoğunlaşan karşılıklı bağımlılık ilişkileri sonucu ortaya çıkan koordinasyon ihtiyacını devletlerarası anlaşmalarla gidermeye çalıştığında ise, Habermas'ın da bahsettiği gibi, demokratik meşruiyet, kendini hemen göstermeyen, ancak oldukça derin ve köklü yara-

³³ E.Fuat KEYMAN: "Küreselleşme, Modernite ve Devlet Sorunu", *Üçüncü Yol Arayışları ve Türkiye: Siyaset Küreselleşiyor mu?*, (Ed. M.C.Yalçınan), İstanbul, Aydoğan Matbaacılık, Kasım 2000, s.228-229.

³⁴ E.Fuat KEYMAN: "Küçülen ve Parçalanmış Dünyada Siyaseti Anlamak", *Toplum ve Bilim*, 68, Kış 1995, 41-46.

lar almaktadır.³⁵ Aynı şekilde, küreselleşme sürecinde karşımıza çıkan bir diğer önemli sorun, insanoğlunun çevreye müdahalesi sonucu gerçekleşen küresel ısınma, iklim değişiklikleri ve ekolojik dengenin bozulması meselesidir.³⁶ Rekabetin artması, ülkelerin çalışma koşullarının işgücü aleyhine yeniden düzenlenmesi ve çevre standartlarına uymayarak rekabetçi üstünlük sağlamaya yönelmelerine yol açmaktadır.³⁷ Günümüzde kullanılan enerji kaynaklarından çıkan gazlar, yakın bir gelecekte, dünyanın bugünkünden daha fazla ısınmasına, dolayısıyla iklimle ilgili birçok olumsuz gelişmelerin ortaya çıkmasına sebep olacaktır.³⁸ Önceki dönemlerde fabrikalardan atılan zehirli atıklar, en fazla komşu ülkeye zarar verirken, bugün bu sorunlar daha da derinleşerek sürmektedir. Ozon tabakasının delinmesi gibi küresel bir sorun karşısında etkilenebilen kimse kalmadığı gibi dünyada bu sorundan kaçacak yer de yoktur.³⁹

Tüm bu gelişmelerden dolayı Alman sosyal demokrasisinin yeni programı, küreselleşmenin tüm bu boyutlarını görmekte ve mevcut siyasi paradigmanın, 20. yüzyılın endüstri toplumunun ve ulus devlet modelinin nihai olarak geri dönülemez bir şekilde noktalandığını ve küreselleşmeye cevap olarak artık yeni bir projeye ihtiyaç duyulduğunu dile getirmektedir. Programın taslağı (*Bremer Entwurf*) incelediğinde, programın bu ekseninde, diğer programlardan farklı olarak, dünyanın son yirmi yılda karşı karşıya kaldığı soysal, iktisadi, siyasi ve ekolojik dönüşümleri içeren bu küresel sürece dönük bir cevap olarak tasarlandığı görülmektedir.⁴⁰

Metinde sosyal demokrasinin bu süreçteki amacının küreselleşmeyi adil bir şekilde gerçekleştirmek olduğu vurgulanmakta ve bu anlamda insanların refahını artıracak şekilde bu küresel süreci dönüştürmekten bahsedilmektedir. Ancak diğer taraftan, metin yine Yeni Merkez'in küre-

³⁵ Jürgen HABERMAS : *Küreselleşme ve Millî Devletin Âkabeti*, Çev. Medeni Beyaztaş, İstanbul: Bakış, 2002, s.28.

³⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız: İbrahim SARITAŞ: "Küreselleşme", *Feodaliteden Küreselleşmeye Temel Kavram ve Süreçler*, Ed. Tevfik Erdem, Ankara: Lotus, 2006, ss. 387-426.

³⁷ Coşkun Can AKTAN ve İstiklal Yaşar VURAL: *Globalleşme Fırsat mı Tehdit mi?*, İstanbul, Zaman Kitap, 2004, s.138.

³⁸ Caner ERKAN: "Küresel Isınma ve Kyoto Protokolü Üzerine", *Liberal Düşünce*, Yıl: 7, Sayı 25-26, Kış-Bahar 2002, s. 211-212.

³⁹ Ahmet Ulvi TÜRKBAĞ: "Pasta Tarifleri Üzerine Bir İnceleme: Küreselleşme ve Adalet", *Doğu Batı*, Yıl: 5, S:18, Şubat/Mart/Nisan 2002, s.232.

⁴⁰ "Bremer Entwurf für ein neues Grundsatzprogramm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands" Januar 2007, <http://programmdebatte.spd.de/serulet/PB/menu/1668496/index.html>, erişim: 05.05.2007, s. 2.

sellesmeye karşı olumlu bakış açısını da korumaya devam etmiştir. Metinde Almanya'nın küreselleşmenin kazananlarından biri olduğu çok açık bir şekilde ortaya konulmaktadır. Özellikle küreselleşmenin yeni istihdam olanakları doğurucu etkisine dikkat çekilmekte ve bu rekabet ortamında insanların güçlü bir eğitim politikasıyla desteklenmesinin zureti ortaya konulmaktadır. Küresel süreçte gerçekleştirilmesi gerekenin mutlak anlamda "rekabet gücü" olduğu anlatılmaktadır.

Yeni metin, devletin piyasanın yerine geçmek gibi bir arzusunun olmaması gerektiğini, ancak ona toplumsal bir düzen vermek gerektiğini söylemektedir. Buna göre "modern dünyanın toplumsal ve ekolojik sorunlarına karşı mücadelede kullanılacak yöntemler, yine, modern dünyanın araçlarıdır ve sorunlar ancak onlarla çözülebilecektir. Küresel çağ insanoğlunun bir ürünüdür ve yine onun ürünü olan demokratik siyasetle şekillendirilebilir."⁴¹ Sosyal demokrasi bu doğrultuda küreselleşmeyi, özgürce, adil ve dayanışmacı bir şekilde şekillendirecek siyasi hareket kabiliyetini yeniden kazanabilmelidir. Bunun gerekleri olarak ise, güçlü ve sosyal bir Avrupa, küresel bir sivil toplum, ekonomi ve siyasetten müteşekkil küresel bir "sorumluluk toplumu" oluşturmak olarak gösterilmektedir. Sosyal demokrasi Avrupa Birliği'ni bu doğrultuda alternatif bir proje olarak algılamakta ve bu anlamda küreselleşen dünyanın içerisinde Almanya'da özgürlükleri ve demokrasiyi, refahı ve adaleti ancak Avrupa ve uluslararası ekseninde güç birliğine giderek sağlanabileceği belirtilmektedir. Program bu ekseninde, tüm bunları gerçekleştirecek olan "Dayanışmacı yurttaşlık" gibi yeni bir kavram ortaya koymaktadır.⁴²

1989 Berlin Programı'nda da değinilen ekolojik sorunlar⁴³, yeni programda ondan farklı olarak çok daha büyük ölçekli, yani global bir mesele olarak algılanmakta, küresel ısınmaya karşı yine küresel bir toplumsal dayanışma şiddetle önerilmektedir. Küresel ısınmaya karşı, program, dünyanın gaz emisyonunun 2050 yılına kadar yarı yarıya düşürül-

⁴¹ "Bremer Entwurf", s. 5.

⁴² Dayanışmacı Yurttaşlık kavramının dışında yeni programda parti kendisini "dayanışmacı merkez" in ve "uluslararası dayanışmanın" partisi olarak tanımlamakta ve yüz binlerce üyenin dışında savundukları ilkelerin tüm toplum kesimlerince arzulanan meseleler olduğu ve bu anlamıyla da partinin bu görüşleri tüm bu kitlelerle paylaşması gereğinden bahsedilmektedir. Bkz: Bremer Entwurf, s. 10.

⁴³ Deniz KAVUKÇUOĞLU: *Karl Marx'tan Günümüze Almanya'da Sosyal Demokrasi*, Ankara: Ümit Yayıncılık, 1997, s. 254-256; SARITAŞ: *Sosyal Demokrasi*, ss.107-112.

mesi gerektiğinden bahsetmekte, ekolojik sorunları gelecek nesillere aktarmaya kimsenin hakkının olmadığını vurgulamaktadır.⁴⁴

Metin aynı şekilde sosyal devletin bu küresel çağda tekrar etkin hale gelecek şekilde dönüştürülmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Ancak burada da "Yeni Merkez" in sosyal devlet politikalarının büyüklüğüne yönelik eleştiriler görülememektedir. Yeni metin "ileriye dönük tedbir alan" sosyal devlet (vorsorgende Sozialstaat) şeklinde bir tanımlama yapmaktadır. Böylelikle de sosyal devlete, resmî olarak geleneksel faaliyet alanları içerisinde, tekrar aktif bir görev verildiğini söylememiz yanlış olmaz.⁴⁵

Sosyal demokrasinin 90'lı yılların sonunda geleneksel politikalarından kopuşunun sebeplerine bakacak olursak, bu yeni programda ortaya konulmaya çalışılan güçlü sosyal devlet politikası bir çelişki gibi görülebilir. Çünkü zaten sosyal demokrasinin 90'lı yıllarda bir krizin içine düşmesinin temel sebebi yüksek kamu harcamalarıydı. Tekrar parti programında yüksek kamu harcamalarının yükseltileceğinin açıklanması temelsiz olarak görülebilir. Ancak program buna karşı bir öneride bulunmaktadır. Buna göre, geleneksel sosyal devlet politikasından farklı olarak yeni programda sosyal harcamaların devlete yükleyeceği ağır maliyetlerin, güçlü bir ekonomiyle sağlanacak ihracatın ve de gelecekteki iş imkânlarının sağlıklı bir şekilde planlanmasıyla çözümleneceğinden bahsedilmektedir. Aynı şekilde ulus devletlerin bu konudaki görevlerini saf dışı bırakmadan, uluslararası platformda işbirliğiyle küresel ekonomilerin vergilendirilmesini sağlamak hedeflenmektedir. Program bunların dışında, özellikle Avrupa düzeyinde vergi indirimi rekabetini önlemeyi hedeflemektedir. Buna göre Avrupa Birliği ülkeleri arasında gerçekleştirilen vergi rekabeti ülkelerin finansal kabiliyetlerini karşılıklı olarak çalmaktadır. Bunu önlemek için AB ülkeleri arasında işletme vergileri düzeyinde bir standarda gidilmelidir. Vergilerle ilgili tüm bu düzenlemeler "ileriye dönük tedbir alan" sosyal devletin finansmanını sağlamak için öngörülmektedir.⁴⁶

Program Avrupa'da son zamanlarda yeniden yükselen aşırı sağcı akımlara karşı da bir uyarıda bulunarak, bunların özgürlükler ve demokrasi için birer tehdit olduklarını ve uluslararası teröre karşı da küresel bir sivil dayanışmanın gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu sorunun

⁴⁴ Bremer Entwurf, ss. 8,14.

⁴⁵ Bremer Entwurf, ss. 5-11.

⁴⁶ Bremer Entwurf, ss. 5-11.

finansal kaynaklarla çözülebileceğini belirten program, kitle imha silahlarının olmadığı ve terörden uzak bir toplumun, ancak uluslararası dayanışma örgütlerinin çoğaldığı ve bu sorunlara karşı finansal kaynaklarla mücadele edildiği zaman var olabileceğini söylemektedir.

Ayrıca SPD, muhafazakâr ortağı CDU/CSU'dan farklı olarak, yeni programda göç meselesine sıcak bakmakta ve onu kültürler arası diyalogun bir parçası olarak görmektedir. Liyakati önceleyen bir göç politikasının izlenmesini de isteyen yeni metin, göçmenlere hem toplumun bir parçası olduklarını hissetmeleri/oldukları hissini verilmesi gerektiği, hem de onların ülkeye entegrasyonu için siyasi katılımlarının da şart olduğundan bahsetmektedir.⁴⁷

Franz Müntefering'in Mayıs 2007'de yayımlamış olduğu "*Küreselleşmeyi Sosyal Olarak Şekillendirmek*" adlı bildirisinde de, aynen programda olduğu şekilde bir portre çizilmektedir. Burada küreselleşmenin olumlu yönleri göz ardı edilmemekte, küreselleşmenin finans sektöründe refahı arttırdığından bahsedilmekte ve bunun aynı şekilde iş piyasaları ve sosyal güvenlik alanında da sağlanmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Bildiriye göre dünya nüfusunun sadece % 20'lik bir kısmı sosyal güvenceden faydalanabilirken, buna karşın, % 80'lik büyük kısım bundan mahrum kalmaktadır. Bildiri sosyal demokrasinin küresel süreçte eski gücünü yeniden yakalamasının çaresini, aynen programda olduğu gibi, siyasetin de aynı şekilde küreselleşmesinde yattığını söylemektedir. Bildiride, küreselleşmenin siyasal güç kaybı ve demokratik meşruiyet gibi sorunlara yol açtığı ve bunları önlemenin yolunun, egemenliğin, uluslararası toplumsal standartlar gibi yeni araçlar üzerine yerleştirilmesiyle, uluslararası örgütlerin güçlendirilmesiyle, ancak aynı oranda şeffaf ve demokratik şekilde yeniden yapılandırılmasıyla mümkün olabileceği öngörülmektedir.⁴⁸

Alman sosyal demokrasisinin yeni programı, evrensel sosyal demokrasi üzerindeki etkisini şimdiden, yani program daha henüz resmi olarak ilan edilmeden göstermektedir. Bunu 2007 Mayıs ayında Almanya, Fransa ve Hollanda sosyal demokrat parti liderlerinin yaptıkları ortak bildirinin içeriğinden çıkartabiliyoruz. "*Sosyal Avrupa'yı Güçlendirmek*" adlı bildiri, aynen SPD'nin 2007 programı gibi, bir küreselleşme analizi içermektedir. Bildiri ücretlerde ve sosyal güvenlik masraflarında

⁴⁷ Bremer Entwurf, ss. 11-12

⁴⁸ Franz MÜNTEFERING: "Globalisierung sozial gestalten", <http://www.spd.de/menu/1713755/Abschlussdokumente>, erişim: 10.05.2007.

yapılan kısıntıları kınamakta ve Avrupa Birliği düzeyinde buna fırsat verilmemesi gerektiğinden bahsetmektedir. Bu ekseninde bu bildiri de Avrupa Birliği'ni küresel bir sosyal proje olarak görmekte ve Avrupa Birliği ülkeleri düzeyinde bir vergi standardı getirilmesini önermektedir.⁴⁹

Sonuç olarak, SPD'nin 2007 programı, söylendiği üzere genel hatlarıyla bir küresel manifesto niteliğindedir. Programın önemli özelliği, "risk toplumu" olarak adlandırılan küresel sürecin hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle partinin temel metninde ilk defa ele alınması ve sosyal demokrasinin 90'lı yıllarla birlikte yaşamış olduğu krizden kurtulduğunun ve program düzeyinde bu küresel sürece alternatif bir proje sunulabildiğinin ortaya konulabilmesidir. Bu program, sosyal demokrasinin geleceği ile ilgili net ipuçlarını ortaya koyması açısından da oldukça önemlidir. Ancak diğer taraftan Yeni Merkez siyasetinden bir anlamda kopuşu ima eden bir mesajı da içermesi, programın 2007 yılının sonuna doğru ilanıyla birlikte geniş çevrelerce tartışılacağını da göstermektedir.

SONUÇ

Alman Sosyal Demokrat Parti 150 yıllık köklü geçmişiyle özgürlük, adalet ve dayanışma gibi ilkelerin yıllardan beri savunucusu olmuştur. Kuruluş yıllarında sosyalizme yakın bir bakış açısına sahip SPD, revizyonist hareketle birlikte zamanla demokrasiye uyum sağlamış ve 1929'lardan itibaren piyasa ekonomisi içerisinde sosyal politikaları demokratik yollarla uygulamanın siyasî anlamdaki adresi haline gelmiştir. Örgütlenme, grev, iş güvencesi gibi işçi hakları ekseninde bir özgürlük anlayışı, güçlü eşitlik vurgusu içeren dağıtımçı adalet fikri ve sınıfsal bir dayanışma vurgusu, sosyal demokrasinin geleneksel siyasî araçlarını kullanarak ulaşmaya çalıştığı temel hedefler olmuştur. 1980'li yıllarla birlikte başlayan küresel süreç bu ilkelerin geleneksel politikalarla savunulmasını güç hale getirmiş ve yeni politikalar eşliğinde bu ilkelerin güncellenmesi şart olmuştur.

İngiltere'deki Üçüncü Yol ve Almanya'daki Yeni Merkez siyaseti altında bu ilkelerin yeni küresel sürece intibakını sağlayacak bir toplumsal projeye tekabül etmektedir. Ancak ne yazık ki Almanya'da Yeni Merkez siyaseti İngiltere'ye nazaran çok başarılı olamamıştır. 1999 yılında Schröder'in iktidara gelişiyle hareket kazanan bu değişim projesi, eyaletlerde alınan seçim yenilgileri ve 2005 yılında onları takip eden ve SPD'nin iktidardaki sandalye dağılımını değiştiren erken seçimle beraber terk edilmek zorunda kalmıştır. Schröder'in erken seçim öncesi parti liderliğini bırakacağını açıklaması ve seçimin ardından partinin CDU ve CSU'dan oluşan muhafazakâr

⁴⁹ 03.05.2007 tarihli Ortak Bildiri, <http://www.spd.de/menu/1713321/>, erişim: 13.05.2007.

bir ortaklarıyla "Büyük Koalisyon" adı altında bir koalisyon hükümeti kurması Yeni Merkez siyasetinin uygulamasını büyük oranda durdurmuştur. Erken seçimle beraber geleneksel sosyal demokrat politikaya yeniden dönüş sinyalleri veren parti yöneticilerinin açıklamaları, ardından Büyük Koalisyon içerisinde partinin muhafazakâr ortağından farklılığını vurgulamak zorunda kalması gibi gelişmeler, bugün Alman sosyal demokrasisinin kendisini Yeni Merkez siyasetinden uzaklaştığı yönündeki kabulleri büyük oranda güçlendirmektedir.

2007 yılında kabul edilmesi beklenen yeni program tam da böyle bir süreçte ilan edilecektir. Yeni program Alman Sosyal Demokrat Parti'nin küresel durum hakkında program düzeyinde ilk cevabı olması sebebiyle oldukça önemlidir. Program küreselleşmeyi geri dönülemez ve kazanımları olan bir süreç olarak kabul etmekle birlikte, Yeni Merkez'e yöneltilen eleştirilerin de etkisiyle geleneksel sosyal demokrasinin kaygılarına öncelik veren ve bu doğrultuda küresel süreci bir dönüşüme tabi tutmaya çalışan bir "manifesto" niteliğindedir. Dayanışmacı yurttaşlık, küreselleşmeyi demokratik yollarla dönüşüme tâbi tutmak ve "ileriye dönük tedbir alan" sosyal devlet gibi yeni politikalar incelendiğinde de bu programın evrensel sosyal demokrasinin gelecekte izleyeceği yöne işaret ettiği ortadadır.

KAYNAKÇA

- AKTAN, Coskun Can ve VURAL, İstiklal Yaşar. *Globalleşme Fırsat mı Tehdit mi?*, İstanbul, Zaman Kitap, 2004.
- AKTAN, Coskun Can. "Eski Sol'un Çöküşü ve Yeni Sol Yutturmacası", *Yeni Türkiye*, 50, Mart-Nisan 1998.
- BORA, Tanıl. *Almanya'da Sosyal Demokrasinin Doğuşu, 1848-1913*, İstanbul: SODEV, Ekim 2004.
- CINGI, Aydın. ve FİNCANCIOĞLU, Yurdakul. *Sosyal Demokraside Arayışlar, "3.Yol" Nereye?*, İstanbul: SODEV, Kasım 2000.
- EHRKE, Michael. "Globalisierung und Gerechtigkeit Materialien zur Modernisierung sozialer Demokratie, Der Dritte Weg und die europäische Sozialdemokratie, Ein politisches Program für die Informationsgesellschaft?", *www.fes.de*, erişim: 15.04.2004
- EMREALP, Sadun. *Sosyal Demokrasiden Sosyal Demokrasi'ye*, İstanbul: Afa Yayınları, 1991.
- ERDOĞAN, M. Murat. "Almanya'da Seçimler, 'Büyük Koalisyon' ve Türkiye Politikaları", *Demokrasi Platformu*, Güz 2005, S: 4.

- ERKAN, Caner. "Küresel Isınma ve Kyoto Protokolü Üzerine", *Liberal Düşünce*, Yıl: 7, Sayı 25-26, Kış-Bahar 2002.
- GAMBLE, Andrew. and WRIGHT, Tony. *The New Social Democracy*, Malden: The Political Quarterly Publishing, 1999.
- GEARY, Dick. "The German Labour Movement", *European Studies Review*, 6 (1976), ss. 297-330.
- GIDDENS, Anthony. *Üçüncü Yol, Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, Çev.Mehmet Özay, İstanbul: Birey Yay., 2000.
- GIDDENS, Anthony. *Üçüncü Yol, Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, Çev.Mehmet Özay, İstanbul: Birey Yay., 2000.
- HABERMAS, Jürgen. *Küreselleşme ve Millî Devletin Âkıbeti*, Çev. Medeni Beyaztaş, İstanbul: Bakış, 2002.
- HEYWOOD, Andrew. *Siyaset*, Çev. B.B. Özipek, B. Şahin vd., Ankara: Liberte, 2005.
- HODGSON, Geoff. *Sosyalizm ve Parlamenter Demokrasi*, Ankara: İletişim Yayınları, 1985.
- HOFFMANN, Robert. *Geschichte Der Deutschen Parteien, von der Kaiserzeit bis zur Gegenwart*, München: Clausen&Bosse, Leck, 1993.
- HOMBACH, Bodo. *Aufbruch die Politik der Neuen Mitte*, München: Econ Verlag, 1998.
- İNCE, Selami. "Almanya Seçimleri: Neo-Liberalizm Kaybetti", *Birikim*, Ekim 2005 S: 198.
- KAVUKÇUOĞLU, Deniz. *Karl Marx'tan Günümüze Almanya'da Sosyal Demokrasi*, Ankara: Ümit Yayıncılık, 1997.
- KEYMAN, E. Fuat. "Küçülen ve Parçalanmış Dünyada Siyaseti Anlamak", *Toplum ve Bilim*, 68, Kış 1995.
- KEYMAN, E.Fuat. -"Küreselleşme, Modernite ve Devlet Sorunu", *Üçüncü Yol Arayışları ve Türkiye: Siyaset Küreselleşiyor mu?*, (Ed. M.C.Yalçın), İstanbul, Aydoğan Matbaacılık, Kasım 2000.
- KRAEMER, Ralf. "Abkehr vom Reformismus, Vom Berliner Program zur neuen Sozialdemokratie" *Der Lange Abschied vom Sozialismus, Eine Jahrhundertbilanz der SPD*, Arno Klönne Eckart Spoo und Rainer Butenschön (ed.), München: VSA Verlag, 1999.
- LEYS, Colin. "The British Labour Party after 1989: Continuity and transformation", *Looking Left, European socialism after the Cold War*, Ed. Donald Sassoon, London-New York: Gramsci Foundation, 1997.

- LINDBECK, Asar. Piyasa Ekonomisi ve Demokrasi, Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 1985.
- MEYER, Thomas. *Demokratik Sosyalizm/Sosyal Demokrasi*, Çev. Yonca Özkaya, Yorum Matbaası, 1991.
- MÜNTEFERING, Franz. "Globalisierung sozial gestalten", <http://www.spd.de/me-nu/1713755/Abschlussdokumente>, erişim: 10.05.2007.
- MÜNTEFERING, Franz. "Wir bestimmen Richtung und Tempo", *Der Spiegel*, 14 Mart 2006.
- ÖZDALGA, Haluk. *Sosyal Demokrasinin Kuruluşu*, Ankara: İmge, 2001.
- PETRAS, James. "The Third Way : Myth and Reality", *An Independent Socialist Magazine*, LI, 10, March 2000.
- ROWE, Pamela Camerra. "Agenda 2010, Redefining German Social Democracy", *German Politics and Society*, Issue 70, Vol:22, No: 1, Spring 2004.
- SARITAŞ, İbrahim. "Alman Sosyal Demokrasisi ve Yeni Merkez", *Liberal Düşünce*, Kış 2004, ss.227-242.
- SARITAŞ, İbrahim. "Küreselleşme", *Feodaliteden Küreselleşmeye Temel Kavram ve Süreçler*, Ed. Tevfik Erdem, Ankara: Lotus, 2006, ss. 387-426.
- SARITAŞ, İbrahim. "Marksizmden Piyasa Ekonomisine Uzun Bir Yol Hikâyesi: Üçüncü Yoldaki Sosyal Demokrasinin Almanya Serüveni", *Siyaset ve Toplum*, Yaz 2005, S: 3, ss.77-96.
- SARITAŞ, İbrahim. *Sosyal Demokrasi*, Ankara: Orion Yayınları, 2006.
- SCHUMPETER, Joseph A. *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi*, Çev. Rasin Tınaz, Varlık Yayınları, 1971.
- TÜRKBAĞ, Ahmet Ulvi. "Pasta Tarifleri Üzerine Bir İnceleme: Küreselleşme ve Adalet", *Doğu Batı*, Yıl: 5, S:18, Şubat/Mart/Nisan 2002.
- WATRIN, Christian. "Avrupa'nın Yeni Üçüncü Yol'u", Çev. Atilla Yayla, *Liberal Düşünce*, Sayı 15, Yaz 1999.
- ZUEGE, Alan. "Üçüncü Yol'un Chimera'sı", *Üçüncü Yol Arayışları ve Türkiye: Siyaset Küreselleşiyor mu?*, Ed.Murat Cemal Yalçın, İstanbul: Aydoğan Matbaacılık, Kasım 2000.
- "Aktion gegen Agenda 2010", WDR, www.wdr.de/themen/politik/deutschland/, 24 Mayıs 2003.
- "Beck Hält Höhere Steuern für Unausweichlich", *Der Spiegel*, 14 Haziran 2006.

"IG-Metall: Mehr Lohn als Ausgleich für Agenda 2010" *Die Welt*, 28 August 2003, www.welt.de/data/2003/05/12/91707.html.

"Mün-tefering will aeltere Arbeitnehmer fördern", www.spiegel.de, 04 Mart 2006, erişim: 10 Nisan 2006.

"Platzeck: SPD für Schlichtung im Tarifkonflikt des öffentlichen Dienstes", *Der Spiegel*, 13 Mart 2006.

"Rente mit 67-Verhaertete Fronten zwischen SPD und DGB", www.spiegel.de, 31 Ocak 2006, erişim: 15 Şubat 2006.

"SPD sucht nach Weg aus der Krise- Mün-tefering schließt Kurswechsel", www.spiegel.de erişim: 21 Haziran 2004.

"SPD und DGB für Reform der Reforms", *Süddeutsche Zeitung*, <http://www.sueddeutsche.de>, 15 Februar 2004.

03.05.2007 tarihli Ortak Bildiri, <http://www.spd.de/menu/1713321/>, erişim: 13.05.2007.

SPD Parteivorstand: "Wir sichern Deutschlands Zukunft", www.spd.de, erişim: 24 Ocak 2006.

SPD Praesidium, "Für ein soziales Europa-gegen Sozialdumping", www.spd.de, erişim: 23 Ocak 2006.